

sülün kuşları tersim edilmiştir. Oş şehri çevresindeki Ayrımaçtağ dağ kayalarında çok güzel at resimleri bulunduğu tesbit edilmiştir. A. N. Bernştam bunların M. ö. II. yüzyıla ait Çin kaynaklarında çok övülen Fergane atlarının resimleri olduğunu kabul ediyor. Bu atlara dair Çin kaynağı şöyle diyor : «Davan'da cins atlar çok. Bunların terleri kanlı olur. Bu atlar gökten inen atlardan türemişlermiş. Bu atlar hakkında ilk defa malûmat veren Çjan Ken olmuştur. İmparator bu atlardan elde etmek için 1000 «lan»altın ve atın at ile elçi gönderdi. Davan hükümdarı atları vermedi. Bu yüzden Çin ile Davan arasında savaş oldu» (Hyacinth, III, 59-60).

«Davan kültürü» tabakasından sonra gelen tabakadan çıkarılan çiniler ve kapkacaklar «Kuşan» tipindedir.

Şimdiki Kasan kasabası civarındaki eski Kasan harabesinde yapılan araştırmalar bu şehirde hayatın Arap istilâsından sonra söndüğünü göstermiştir. Bu şehir VIII. yüzyıla kadar Fergane'nin başkendi idi. IX. yüzyılda Fergane'nin başkendi olan Ahsikent harabesinde yapılan kazılar 2000 yıl önce bunun büyük bir merkez kent olduğunu göstermiştir. Sulama ile çiftçiliğin Ferganede ikibin yıl önce başlamış olduğu arkların tetkikiyle anlaşılmıştır.

★ S. V. Kiselev ve L. A. Evtühova idaresi altında çalışan Sayan — Altay arkeoloji heyeti Abakan kenti yakınında Çin mimarisi bir büyük sarayın yıkıntısını meydana çıkarmıştır. Sarayın kuzey kısmında yapılan kazıda dört odadan ibaret enfilade bulunmuştur. Han devrine ait Çin hiyeroglifleri bulunan kiremitler, bodrum katında «merkezî» ısıtma tertibatı ve başka birçok eşya meydana çıkarılmıştır. Toprak kapların yerli mamulât olmadığı, bunların Moğolistan ve Baykal ötesi kazılarda bulunan Hun tipi kaplar olduğu arkeologların dikkatini çekmiştir. Kiselev'in mütaleasına göre (Vestnik Drevnoy İstorii, 1946. II, 158) bu saray M. ö. Çin komutanı Li-Lin ve oğlunu esir alan Hun hakanının Hakas (Kırgız) ülkesindeki mümessiline aittir. Çin kaynaklarına göre Li-Lin M. ö. 99 yılında Hunlara esir düştü ve Hun hakanına itaat etti. Hakan ona kızını ve Hakas ülkesinin beyliğini verdi.

ABDÜLKADİR İNAN

★

URARTU YAZITINDA VE ROMALI PLİNİUS'UN TARİHİNDE "TÜRK,, ADI VAR MI ?

Sovyet İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü tarafından yayınlanmakta olan Vestnik Drevnoy İstorii (Revue d'histoire ancienne) dergisinin 1946 tarihli II. cildinde Rus bilginlerinden P. N. Uşakov'un « Urartuluların İs. önce IX.VII. yüzyıllarda yaptıkları seferlere dair » başlıklı bir etüdü basılmıştır (sah. 31 - 50). Uşakov bu etüdünde I. Rusa'nın (İs. önce 733 - 717) Sevan gölü çevresindeki Kolagran yazıtında geçen ülke (yahut kavim) adlarını eski Yunan ve Roma müelliflerinin verdikleri bilgilere dayanarak açıklamaya çalışmıştır.

Uşakov bu yazıt üzerinde çalışan A. H. Sayse, İ. Meçşaninov, İ. Friedrich ve başkaları gibi çivi yazısı uzmanlarının kıraat ve mütalâalarını birer birer

gözden geçirdikten sonra yazıtı bulunduğu yerde (in situ) tedkik eden B. Piotrovski'nin 1936 yılında verdiği yeni bilgilere dayanarak yazıtta adları geçen ülke ve kavimler hakkında kendi faraziyelerini ortaya atmaktadır.

Bunlar arasında bizim dikkatimizi çeken nokta Kolagran yazıtının 10. satırındaki Uşedu kelimesini izaha çalışırken aynı satırdaki «Turu» kelimesinin «Türk» olabileceği hakkında ileri sürdüğü faraziyedir.

Uşakov, Türklerin Türk adıyla tarih yüzüne çıkışları hakkındaki klâsik bilgilere temas etmiyor ve kabul edilen bu bilgilere aykırı olarak «Türk» adının çok eski devirlerde malûm olduğunu kabul etmiş oluyor.

Uşakov'un Uşedu kelimesi hakkındaki mütalâasını aynen tercüme ediyoruz :

Bu kıraat kabul edildiği takdirde Uşedu-aini ülkesinin adından çok calibi dikkat şöyle neticeler çıkarmak mümkündür : bu ülke adı altında Urartu hükümdarlarının az işittikleri, tesadüfî ve kolay çarpışmalardan başka, hiçbir münasibette bulunmadıkları büyük bir ülke gizlidir. Sevan gölünün kuzey-doğusunda, Araks ırmağının ötesinde çok uzaklarda bulunan bu ülkenin adında eski Yunan kaynaklarında adı çok geçen ve büyük bir kavim olan İssedon'ları görmek mümkündür. Herodot Doğu Kafkasya, Orta Asya ve Volga boyu coğrafyası hakkında vazih fikre malik değildi; tarihinin bir yerinde (I, 20) diyor ki: «Masagit'ler Araks ırmağının ötesinde, doğuda, İssedon'ların karşısında yaşarlar. Araks ırmağı Mateyen'lerin ülkesinden akar». Fakat IV. kitabının XII. babında eski bir müelliften iktibas ettiği şu kıymetli malûmatı veriyor: «Prokonnesli Aristey kendi manzumesinde diyor ki İssedon'ların yukarısında Arimasp'lar tarafından çıkarıldılar; İskit'ler İssedon'ların, güney denizi yanında yaşayan Kimmer'ler de İskitlerin tazyikıyla yerlerini bıraktılar».

Kolagran yazıtını ele alırsak, metnin ifadesine göre, Ari-aini ve Uşedu-aini kavimleri buldukları yerlerin yakınlığına göre, birincisi, başka kavimlerle mütefik olarak, ikincisini tazyik etmiş olduğunu düşünmek mümkündür. İşte bu kavimler hareketi hakkındaki rivayet Aristey'nin manzumesine sokulmuş olabilir. İssedon'ların muayyen bir mahalle nisbet (lokalize) edilmeleri ve Herodot'un coğrafyasındaki vuzuhsuzluk bu meseleyi güçleştiriyor. Fakat, İssedonları Ural'da yerleştirmeden ve İskit'lerin Kimmer'ler ülkesine girerken geçtikleri Araks ırmağını Yaksart (Sırderya) ile izah etmeden önce Plinius'un pek açık olarak «İssedonlar Kolh'ların komşusudur» dediğini hatırlamak gerekir. Bunların önünde Plinius oniki kavim sayıyor ve bunlar içinde Türkleri (turcae) de zikrediyor.

Bu son isim (yani turcae) Kolagran yazıtının 10. satırındaki Turu kelimesini hatırlatıyor. Plinius'un (VI,19) İssedonlarla bir sırada zikrettiği Ariak (ariaeae) yazıtındaki Ari ülkesini andırıyor. Urartu diline göre Turu ülkesinde yaşayan kavim Turuki, Ari ülkesindekiler de Ariağı tesmiye edilmesi gerekir. Bütün bunlar gösteriyor ki, sonraki devirlerde Güney Rusya ve Ukrayna'da buldukları kaydedilen İskit'ler İs. ö. VIII. yüzyılda galiba, Doğu Kafkasya'da bulunmuşlardır».

Uşakov'un bu etüdünde bizim dikkatimizi çeken kısmı budur.

ABDÜLKADİR İNAN